

İLERİ ENDÜSTRİYEL TOPLUMLAR VE KENTSEL YOKSULLUK

The Advanced Industrial Societies and Urban Poverty

Mevlüt YILMAZ¹

ÖZET

Küresel dünyada üretim, verimlilik ve kalkınma açısından muazzam zenginlikler yaşanmasına karşın yoksulluk da aynı derecede yaygınlaşmaktadır. Birinci-üçüncü dünya, gelişmiş- gelişmemiş, kuzey-güney, varlıklı - yoksul gibi dikotomiler sosyo-ekonomik, politik kutuplaşmaların önemli bir görüngüsü olarak değerlendirilebilmektedir. Küresel kapitalist sistem, neoliberal politikalar vasıtasıyla eşitsizliği, yoksulluğu, işsizliği, dışlanmayı derinleştirmekte ve varlıklı-yoksul arasındaki farkı şiddetlendirmektedir. Kentsel bölgeler bu durumun görünür hale geldiği önemli mekânlardır. Bu süreçte yoksul, evsiz, sınıf-altı, marjinal, dışlanmış, suçlaştırılmış kitleler ileri endüstriyel toplumların kentsel bölgelerinin önemli bir sorunu haline dönüşmektedir.

Bu çalışmada varlıklı dünyada gelişmişlik açısından muazzam seviyelere ulaşmış ülke ve toplumların kentsel bölgelerinde paradoksal olarak yaşanan yoksulluk ve bağlantılı toplumsal gerçekliklerin sosyolojik bir analizi sunulmaya çalışılmaktadır. Burada yoksulluğun özellikle de kentsel yoksulluğun sadece gelişmemiş ya da gelişmekte olan toplumların bir sorunu olmaktan öte küresel süreçlerle paralel işleyen ve ileri endüstriyel toplumların da kaçınılmaz bir gerçekliği olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İleri Endüstriyel Toplumlar, Kentsel Yoksulluk, Kapitalizm ve Neo-liberalizm.

ABSTRACT

In the global world, poverty is also widespread in the degree of same despite of experiencing a tremendous wealth by production, productivity and development. The first-third world, development-undevelopment, north-south, affluent-poor as dichotomies can evaluate as an important indicator of socio-economic and political polarizations. The global capitalist system is deepening inequality, poverty, jobless and exclusion by neoliberal policies and is exacerbating the differences between rich and poor. Urban areas are important places where this situation becomes visible. In this process, the poor, the homeless, underclass, marginalized, excluded, criminal groups turn into the important problem of cities of the advanced industrial societies.

In this study has attempted to present a sociological analyses of poverty and related social realities in urban areas of the advanced industrial societies. Urban poverty is not just a problem of the undeveloped-developing countries. There is significant effects of the global processes. In this article is emphasized basic views of urban poverty in the affluence world.

Key Words: The Advanced Industrial Societies, Urban Poverty, Capitalism and Neo-liberalism.

1. GİRİŞ

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren insanlık için ciddi bir problem olarak addedilen yoksulluk, sosyo-ekonomik ve politik konularda sürekli gündemdeki yerini korumaktadır. Yaşanılan zamana ve mekâna göre çeşitli perspektiflerden ele alınabilen yoksulluk olgusu farklı durumları karşılayacak şekilde kullanılabilir. Bu açıdan yoksulluk dünya genelinde gerek ülkeler arasında gerekse de ülkelerin kendi iç bölgeleri arasında değişik şekillerde deneyimlenebilmektedir. Yoksulluğun göreceli niteliği çerçevesinde yer kürede yaşayan ülke ve toplumların gelişmişlik ya da refah düzeyleri var olan yoksulluklar üzerinde farklı yansıma alanları bulabilmektedir. Ülke ve toplumların gelişmiş/varsıl, gelişmekte ve gelişmemiş/yoksul olarak nitelendirilmeleri yaşanan sosyo-ekonomik-politik durumlarda ve özellikle yoksulluk konusunda

¹ Araş.Gör. Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ELAZIĞ.
Mail: mevlutyilmaz@firat.edu.tr

kendine özgümlükleri beraberinde getirmekle birlikte yaşanan kapsamlı değişimler çerçevesinde küresel bir boyutta da ele alınması gerekmektedir.

Son 20-30 yıllık dönemde yaşanan hızlı ve kapsamlı değişim-dönüşümler çerçevesinde değerlendirilen küreselleşme olgusu özellikle yoksullukla ilişkisi bağlamında dikkat çekmektedir. Küreselleşme-yoksulluk ilişkisine bakıldığında hâkim sistem haline dönüşen kapitalizm, özellikle ulus devletin sınırlarının aşınması ve yapısal uyum programları çerçevesinde liberal ekonomik – politik yaklaşımların benimsenmesi ile dünyada üretilen zenginliğin adaletsiz bir şekilde dağılımına yol açarak yoksulluğun uluslararasılaşmasında büyük paya sahiptir. Diğer yandan küreselleşmeyle çoğu alanda yaşanan serbestleşme, şirketlerin hızlı ve aşırı büyüyerek ulus ötesileşmesine yol açmaktadır. Bu durum küresel göçlerle birlikte işsizlik, ücretlerin düşürülmesi ve taşeronlaştırma gibi sorunları beraberinde getirmektedir. Küreselleşme, yoksulluk alanında zengininin daha zenginleştiği fakirin daha da fakirleştiği bir durumun ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Bu süreçte yoksulluk bağlamında kentsel bölgeler gerek gelişme, kalkınma gibi olumsuzlukların gerekse de yoksulluk, işsizlik, güvencesizlik, gecekondulaşma vs. gibi olumsuzlukların aynı anda gözlemlenebildiği mekânlar haline dönüşmektedir. Küreselleşmenin gözde mekânları olarak kentler, sürecin ürettiği nimetlerden yararlanma noktasında da bir ayrışmaya tanık olmaktadır. Küresel dünyada kentsel alanlar varsılığın ve yoksulluğun net gözlemlenebildiği zıt kutupların mekânları olmaktadır. Bu durum kent bölgelerini taşı toprağı altın(!) yerler olarak düşünen kitlelerin kente yoğun göçünün bir sonucu olarak görülebilir. Özellikle dünya nüfusunun 2020 yılına kadar yarısından fazlasının kentsel bölgelerde yaşayacağı ve 2050 yılına kadar ise bu oranın % 70'leri bulacağı tahmini kentlerin, gerek küresel arenada sermaye sahipleri için önemli bir pazar haline dönüşmesi noktasında gerekse de yaşanan çeşitli yoksunluklar açısından dikkat çekici öneme sahiptir.

İleri endüstriyel toplumlar olarak nitelendirilen başta ABD olmak üzere Avrupa kıtasında yer alan ve birliğe üye ülkeler ve benzer özelliklerdeki ülkelerin kentsel bölgeleri, sosyo-ekonomik kalkınma ve ileri teknoloji açısından ulaştıkları muazzam seviyeye tezat teşkil edecek şekilde evsiz, yoksul, işsiz sayısının önemli derecelere ulaştığı alanlar olarak da değerlendirilebilmektedir. İleri endüstriyel toplumların kentsel bölgeleri yaşananları açık bir şekilde sunma potansiyeline sahiptir. Küresel dünyada özellikle gelişmiş ülke kentleri bir yandan serbest rekabetin, yırtıcı kapitalizmin, canlılığın, çok katlı iş merkezlerinin, reklam billboardlarıyla aydınlanan ve gün mefhumunun ortadan kalktığı cadde ve sokakların, gökdelenlerin, bitmek tükenmek bilmeyen kalabalıkların mekânı iken diğer yandan eşitsizliğin, yolsuzluğun, işsizliğin, güvencesizliğin, evsizliğin, marjinalleştirilmenin, dışlanmanın, çöplerden beslenenlerin, köprü altlarında yaşayanların da ortak mekânı haline dönüşmektedir.

Gelişmiş ülkelerin kentsel yoksulluk noktasında sosyolojik bir değerlendirmesini içeren bu çalışma küreselleşme ile birlikte yaşanan sürecin özellikle kentsel alanlarda ortaya çıkan yoksulluğu ve varıl bir dünyanın kendine özgümlüklerini konu edinmektedir. Çalışmada gelişmiş/varsıl olarak nitelendirilen ABD, Kıta Avrupa'sında ve benzer niteliklerdeki ülkelerin kentsel bölgelerinde yaşanan yoksulluğun farklı görünümüleri analiz edilmeye çalışılmaktadır. Bu çerçevede öncelikle yoksulluk, küreselleşme, neo-liberal uygulamalar, kentsel yoksulluk olgularının ileri endüstriyel toplumlarda bağlantı noktaları kavramsal bir perspektiften değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Daha sonra varsıl dünya kentlerinde yaşanmakta olan yoksulluk süreçlerinin toplumsal görünümüleri ve farklı yansıma alanları, çeşitli ülke örnekleri ile birlikte ele alınmaktadır.

2. İLERİ ENDÜSTRİYEL TOPLUMLAR, YOKSULLUK VE KENT: KAVRAMSAL BİR DEĞERLENDİRME

Varsıl - yoksul dikotomisi sosyal eşitsizliklerin önemli bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Yaşadığımız dönemlerde varsıllık sınıfsal yönden bir bölünmeyi karşılaması yanında toplumları da niteleyici özelliği söz konusudur. Eski dönemlerde gerek bireyler arasında gerekse de toplumlar

nezdinde zenginliğin veya fakirliğin göstergeleri belirgin bir yapı göstermekteydi. Küreselleşme süreciyle birlikte ekonomik, politik hayat başta olmak üzere yaşanan önemli dönüşümler kavramların, olguların ve süreçlerin girift hale gelmesine neden olmakta ve sosyo-kültürel yaşam temelinde sosyo/ekonomik-politik alanları etkileyerek farklı karşıtlıkların gerek birey gerek ülke gerekse de toplumlar içinde eş anlı olarak paradoksal durumların gözlemlenmesine sebebiyet verebilmektedir. Gelişmiş sanayi toplumlarının oluşturduğu dünya varsıl toplumlar olarak değerlendirilebilmektedir. İleri düzeyde endüstriyel faaliyetlerin olduğu teknolojik anlamda önde kabul edebileceğimiz ülke ve toplumlar bu kategori içerisinde yer almaktadır. Varsıl toplumlar kuşkusuz ürettikleri zenginlikler yanında ciddi oranlarda sosyo-ekonomik problemlerin de kaynağı olabilmektedir.

Zenginlik ve yoksulluk gibi, karşıtlık oluşturan kavramların, kavramlar çifti veya kavram ikiliği olarak nitelendirildiğini ifade eden Ala (2009) bu ikiliden birinin, makbul ve muteber sayıldığını ve kavramlardan birinin varlığının, diğeriyle mümkün olduğunu belirtmektedir. Ona göre “Biri olmadan diğeri de olmaz. Zenginlik muteber olandır ve yoksulların da karşıtı/çifti gibi olması gerektiği imâ edilir. Gelişmiş ülkeler/azgelişmiş ülkeler, kalkınmış ülkeler/kalkınmamış ülkeler, zengin ülkeler/fakir ülkeler, vb. bu kavram çiftinde makbul olan gelişmiş olandır, kalkınmış olandır.” (Ala, 2009: 4-5). Ancak makbul olanın aslında görünmeyen taraflarının da olduğu dikkate alınarak bütüncül bir değerlendirme daha anlamlı kabul edilebilmektedir.

Hobsbawm (1996: 398) yoksulluğun üç anlamının olduğunu ileri sürmektedir. Bunlar toplumsal yoksulluk, sefalet ve moral yoksulluktur. Toplumsal yoksulluk, yoksulluğun yalnızca ekonomik ölçütler aracılığıyla değil, bağımlılık, sömürü ve aşağılık hissine bağlı olarak ortaya çıktığına işaret etmektedir. Bu seviyedeki yoksulluk, nispeten tanımlanabilir, çünkü burada yoksulluk, ekonomik bir girdiye rağmen var olur. Sefalet ise, bir toplumda minimum hayat standartları altında bulunma ve böylece başkalarının yardımına bağımlı kalma durumuna karşılık gelmektedir. Moral yoksulluk da toplumsal yoksulluk ve sefaletin bir çıktısı olarak var olur (Akt. Çiğdem, 2007: 206).

Kentsel yoksulluk aslında çoğunlukla kent sistemi içinde yeniden şekillendirilen kırsal yoksulluktur ve kırsal kesimin kentleşmesinin bir yan etkisi olarak kentin kırsallaşmasını da tetiklediği kabul edilmektedir (Harvey, 2003: 278). Ancak kent yoksulluğu; kendini kent özelinde somutlayan ve kalori ihtiyacı aynı olsa bile kentsel yerlerdeki tüketim kalıpları ile mal ve hizmet fiyatları kırsal yoksulluktan farklılık arz eden ve ayırt edici özelliklerden biri olarak maliyetleri arttıran faktörlerin varlığı (örneğin ulaşım maliyetleri) ve tüketim eğilimlerindeki farklılık şeklinde açıklanabilmektedir (Eş ve Güloğlu, 2007; 8). Kentsel yoksulluk (urban poverty) kavramı, kentsel mekândaki yoksulluğun küreselleşme süreçlerinin etkisiyle belli bölgelerde yoğunlaşma eğilimi gösterdiğini anlatmaya çalışmaktadır (Bıçkıcı, 2005: 105).

Küreselleşme sürecinin ulus devlet fonksiyonlarında gerilemeye yol açması üzerine sosyal devletin geniş toplumsal kesimleri ilgilendiren koruyucu/savunmacı niteliği önemli bir darbe almaktadır. Küreselleşmeyle beraber sosyal devlet formunu ayakta tutan değerler, kurallar ciddi bir deprem geçirmekte ve bu süreçte eşitsizlikler, işsizlik, gelir adaletsizlikleri, suç, şiddet, çevresel sorunlar gibi birçok alanda problemler büyük oranda artış göstermektedir (Aytaç, 2013: 67).

Küreselleşme ve bilgi teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte daha fazla insan kentlere doğru akmakta, ekonomik etkinliklerin yoğunlaşması ile de kentleşme süreci hız kazanmaktadır. Kentler çeşitli kültür, dil ve geçmişlerin daha önce hiç olmadığı kadar şaşırtıcı bir şekilde sergilendiği birer kavşak haline gelmektedir. Bu küresel kentlerde çokuluslu şirketlerin binaları yoksul semtlerin üzerinde yükselmekte ve çok zengin kimseler ile yurttaşlık hakkı olmayanlar aynı kentin “kullanıcıları” olabilmektedir (Giddens, 2000: 562).

Küreselleşme sürecinde ulus devlet fonksiyonlarının sınırları zayıflarken kentlerin önemi artmakta ve kentler belli ölçüde inisiyatif alarak küresel sermayeyi çekme arayışına girebilmektedir. Ocak’a göre, ...kentler kendi başlarına hareket etmeye ve karar almaya hem

zorlanan, hem de buna gönüllü coğrafi birimler olarak görülebilir. Buna bağlı olarak da kentler artık devlet yönetiminde daha otonom birimler olarak var olmaktadır. Geç-kapitalistleşen ülkelerde yerleşme politikalarının siyasi düzenlemelerinin yapılması gerekmekte ve bu noktada, meseleye demokratikleşme açısından bakıldığında ilerici bir gelişme söz konusuysen, öte yanda bu yerleşmenin özünde küreselleşmiş ekonomi açısından, sermayeye daha uygun koşullar hazırlaması beklenmektedir... Her kentin kendini daha iyi pazarlayabilmek için, diğer kentlerden farkını ortaya koyması gerekmektedir (Ocak, 1996: 36-37).

Bu süreçte kentler, neo-liberalizmin pompaladığı rekabetçi anlayış doğrultusunda örgütlenmekte ve yeniden yapılanmaktadır. Küreselleşmenin ulus devleti aşmaya yönelik düzenleme arayışları, yerel yönetimlerden ve kentlerden geçmektedir. Küresel-yerel diyalektiği olarak kavramsallaştırılan bu arayışta hem yönetim hem de iktisadi hareket alanı kentlerdir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2005: 62).

19.yüzyıldan itibaren 1970'lerin ilk dönemlerindeki savaş sonrası genişlemenin sonlarına kadar devam eden uzun endüstriyel kalkınma evresi süresince yoksulluğun iki esas olgu etrafında işletildiğini ifade eden Mingione (2013: 8)'ye göre bunlardan ilki, piyasa rekabetiyle birlikte artan baskı altında ezilen ve ürettiklerinden her geçen gün daha az kâr sağlayarak geçim derdine düşen kırsal kesimlerdir. İkinci olarak ise Mingione, nispeten yakın zamanlarda kente yerleşen vasıfsız, geleneksel sosyalleşme şekillerine tümüyle yabancılaşmış ve her geçen gün artan yeni göç dalgalarından beslenen, işgücü verimliliği açısından yükselen trendlerle birlikte arz fazlasının kronikleşmesiyle dinamik emek piyasasının köleleri hale gelen çalışan kesimlerin hayat şartlarına dikkat çekmektedir.

Bu bağlamda öncelikle son dönemlerde artan kentsel nüfusa paralel olarak kırsal nüfusta önemli derelerde azalmalar yaşanmaktadır. Bu açıdan kırsal nüfus çerçevesinde yoksulluk olgusu özellikle günümüz dünyasında farklı değerlendirmeleri içeren analizler etrafında ele alınmaktadır. Ancak kapitalist zihniyetin yeni dönemde özellikle kentsel bölgelerdeki gelişimi noktasında yaşanan dönüşümler büyük önem taşımakta ve daha büyük nüfus kitlelerini ilgilendirir hale gelmektedir.

Mingione (1996: 3)'e göre hiç şüphe yoktur ki yoksulluk, ileri endüstriyel dünyanın hala önemli bir problemidir. Refahın olmasına rağmen bireylerin ve hane halklarının büyük zorluklarla karşılaştığı ve baş edemedikleri durumlar söz konusudur. Bu açıdan insanlar birçok nedenden dolayı yoksuldurlar. Çünkü varsıl topluluklardan yardım elinin uzatılması yerine yoksul insanlar dışlanmış, marjinalleştirilmiş, korku ve şüphe ile karşılanan varlıklar haline dönüştürülmüştür.

Küreselleşme ve yeni uluslararası işbölümü ile birlikte eşitsizliklerin küresel ölçekte yaygın hale geldiğini belirten Ersoy ve Şengül (2002: 58-59) ülke içi, bölgeler arası, kentler ve kentsel mekânlar arasında da eşitsizliğin derinleşmekte olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca küresel kentlerin çevresinde ve hatta tam ortalarında üçüncü dünyaların oluşmakta olduğunu, post-fordist üretim şekli, uzmanlaşmış kentler ve yeni yoksulluk olgusu kentsel mekânlarda uç yerleşmelerin/yaşam alanlarının tümüyle yayılımına imkân sağlamaktadır. Aslında bu üçüncü dünyalar kapitalist ekonominin kendini kentsel mekân üzerinden yeniden üretebilme amacıyla ihtiyaç duyulan önemli alanlar olarak değerlendirilmektedir.

UNDP'ye göre, ekonomik küreselleşme süreci zengin – fakir ülkeler arasındaki farklılığı şiddetlendirmektedir. Örneğin en fakir ülkeye kıyasla en zengin ülkede kişi başına düşen ortalama gelir 1985'te 76 kat fazla iken bu rakam 1997 yılında 228 kata yükselmiştir. Yine 1997'de ülkelerin en zengin %20 'si uluslararası üretimin %86'sına sahip iken en fakir %20 sadece %1'ine sahip olduğu belirtilmektedir. Aynı şekilde doğrudan yabancı yatırımlar konusunda da en zengin %20 yatırımların %68'ini alırken en fakir %20 yine sadece %1'ini kendine çekebilmiştir. Kısacası yaşadığımız dünya yoksulluk denizinde refah adacıklarından oluşur bir hal aldığı belirtilmiştir (Selamoğlu, 2000: 38-39).

Varsıl ülkelerle yoksul ülkeler arasındaki aşırı gelir farkını yansıtan istatistiksel veriler, bu yoksulluk eksenli bölünmüşlüğü çarpıcı biçimde yansıtmaktadır. Zira G.7'ler veya dünyanın en zengin 7 ülkesi dünya toplam gelirinin %67'sine, dünya nüfusunun %20'sini oluşturan 43 ülke ise %84'üne sahiptir. Bir başka açıdan bakıldığında, dünya nüfusunun %70'ini oluşturan en fakir ülkelerin dünya gelirindeki payı ancak %10'a tekabül etmektedir. Eşitsizliğin, sözgelimi, 1960'lardan günümüze yaklaşıldıkça artan trendi, zenginlerle yoksullar arasında katlanarak büyüyen mesafeye işaret etmektedir. Nitekim dünyada en fakir %20 ile en zengin %20 nüfus dilimleri arasındaki fark 1960'da 30 kat iken bugün 82 kata çıktığı belirtilmektedir (Akt. İlhan, 2012: 237).

20. Yüzyılın son 20 – 30 yılında kentleşme ve kentsel büyüme gelişmekte olan ülkelerin çoğunda hızlı bir seyir izlemekte ve 1970'lerde dünya nüfusunun %37'si kentlerde yaşarken 1995 yılında bu oran %45 olmuş ve bugün dünya nüfusunun yarısı kentlerde yaşamaktadır. Bu çerçevede kent yoksulluğu kentsel gelişme açısından da üzerinde önemle durulması gereken bir sorun olarak gözükmektedir (Özcan ve Karakılçık, 2007: 442).

Yoksulluk, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin bazı bölgelerinde çarpıcı şekilde artmaktadır. En zengin ülkelerde yaşayan nüfusun %12'sini yoksullar oluşturmakta ve ABD'de çocukların %22'si görece olarak yoksuldur. Gelişmekte olan ülkelerde her dört kişiden birinin mutlak yoksulluk içinde yaşadığı OECD raporunda (2008) ifade edilmektedir. Bir zamanlar 'taşı toprağı altın' olarak nitelendirilen sosyal güvenlik ve refah eşitliği açısından parmakla gösterilebilen Almanya'da, rapora göre, özellikle eski Başbakan Schröder dönemindeki gelir vergisi politikalarının ve istihdam reform paketinin sonucu olarak, alt ve üst gelir grupları arasındaki uçurum hızla açılmaya devam etmektedir. 'Yeni alt tabaka' olarak tanımlanan kesimin çoğunluğu işsiz, eğitimsiz insanlarla, tek başına çocuk yetiştirenler ve yabancılardan oluşmaktadır. Öte yanda Almanya'da yoksul çocukların sayısı da, diğer sanayi ülkeleriyle kıyaslandığında, daha fazla artış gösterdi. Şu anda yoksulluk içinde yaşayan çocukların oranı %16, başka bir ifadeyle sayısı milyona ulaşmaktadır. Ayrıca sosyal devletin budanmasının Almanya'da yoksul-zengin farkını arttırdığını öne sürülmekte ve toplumdaki eşitsizlik duygusunun son ekonomik önlemler sonrasında, daha da yoğunlaştığı belirtilmektedir (Ala, 2009: 5).

Dünyanın en zengin ülkesi ABD'nin New York kentinde, yoksul olarak dünyaya gelen bebek sayısında, 1990 ile 1996 yılları arasında %20'lik, evsiz çocuk sayısı ise, %21'lik artış görülmüştür. Bazı veriler ise, New York'ta getto mahallerinde, yerleşiklerin % 40'nın yoksulluk sınırı altında yaşadıklarını ve terk edilmiş ve gözden çıkarılmış olan bu mahallelerin 1970'de 134.139'dan, 1980'de 477.621 21'e çıktığını gösteriyor. Aynı şekilde Chicago'da bu sayı, 74.370'ten 190.338'e, Philadelphia'da 49.657'den 127.134'e çıkmıştır (Alada, Usta Sayita ve Temelli, 2002: 248).

OECD'nin 2008 'Ekonomik büyümeye rağmen gelir dağılımında adaletsizlik' başlıklı raporu, örgüte üye 30 devlet arasında refah düzeyi açısından toplum içindeki eşitsizliğin en çok arttığı ülke olarak Almanya'yı birinci sırada göstermektedir. 1985–2005 yılları arasında gelir bölüşümündeki dengesizliği değerlendiren rapora göre, Türkiye; Fransa, İspanya, İrlanda ve Yunanistan, İngiltere, Meksika, Yunanistan ve Avustralya ile birlikte eşitsizliğin azaldığı az sayıda ülkeden biridir. Gelir eşitsizliği 2000 yılından bu yana Kanada, Almanya, Norveç, ABD, İtalya ve Finlandiya'da önemli ölçüde artmakta olduğu belirtilmektedir (Ala, 2009: 5-6).

Bu süreçte yaşanan dönüşümlerin dünya genelinde bir refah artışına yol açacağı gerçeği kesinlikle göz ardı edilemez. Ancak yaşanan süreç zenginleşmeyi beraberinde getirmekle birlikte yoksulluğun, eşitsizliğin ve güvencesizliğin artmasına ve yaygınlaşmasına da yol açmaktadır. Yaşanan süreçte kentler küreselleşmenin mekânsal lokomotifleri olma yolunda önemli roller üstlenmektedir. Kentler bir yandan fırsatları değerlendirme noktasında yatırımları çekebilme uğruna tüm fırsatlarını seferber ederken diğer yandan yoksul, işsiz ve güvencesiz kitlelerin yoğun mekânları haline dönüşmektedir (Yılmaz, 2012: 281-282). Bu çerçevede ileri endüstriyel

toplumların başını çektiği varsıl dünyada kentsel bölgelerde yaşamakta olan yoksullukların ve yoksunlukların farklı görünümünün analizi önemli görülebilmektedir.

3. VARSIL DÜNYA'DA KENTSEL YOKSULLUĞUN FARKLI GÖRÜNÜMLERİ

Varsıl dünya, özellikle teknoloji, sanayi ve bilgi alanlarında muazzam seviyelere ulaşmış, üretim açısından birim alandan en fazla verimi elde eden ileri endüstriyel toplumlardan oluşmaktadır. Kalkınmacı bir yaklaşım çerçevesinde ekonomik alanda yaşanan gelişmeler baş döndürücü bir hıza ulaşmaktadır. Maddi alanlarda yaşanan değişimlere paralel olarak toplumsal yaşam da tarihte eşi görülmedik bir dönüşüme maruz kalmaktadır. Küreselleşme olarak kavramsallaştırılan bu süreç bireylere, ülkelere ve toplumlara yalnızca gelişme odaklı imkânlar sunmamaktadır. Aynı zamanda ekonomik, politik, sosyal, psikolojik vb. alanlarda bir dizi soruna da kaynaklık etmektedir. Bu sorunların neşet ettiği temel alanlar olarak kentsel bölgelerin bütüncül bir açıdan analiz edilmesi önemli bir gerekliliktir.

Wacquant (2010: 38)'a göre, ekonomik büyümenin önceki aşamalarının aksine 1980'lerde ve 1990'larda gerçekleşen eşitsiz kalkınma, görüldüğü hiçbir yerde "tüm tekneleri yukarı kaldırmayı" başaramamıştır, bunun yerine varlıklı ile yoksulun arasındaki ayrışmayı derinleştirmiştir. Sömürge geçmişine ait yoksulluğun, toplu şiddetin ve etno-ırksal bölünmenin bastırılmış gerçeklikleri Birinci Dünya şehrinin tam göbeğine geri dönmüştür; bu dönüş zengin ülkelerin "Üçüncü dünyalaşmasının" önemsiz bir yan ürününü ya da sosyo-politik çatışmaların modern dönem öncesi şekillerine gerilemesini temsil etmez. Bastırılmış unsurların dönüşü, kapitalist toplumların *en gelişmiş kesimlerinin eşitsiz, ayrımcı kalkınmasının bir sonucu olarak anlaşılması gerekmektedir.*

Bu bağlamda, küresel dünyada kentler ekonomik, politik ve toplumsal konumlanış açısından yaşamakta olan değişimlerle birlikte eşitsizliğin, varsıl-yoksul kutuplaşmasının, dışlanmanın, yoksulluğun, işsizliğin, güvencesizliğin ve damgalanmanın çok çeşitli görünümünün ortaya çıktığı mekânlar haline dönüşmektedir (Yılmaz, 2012: 270). Bilindiği üzere yeni dönemde yoksulluk sadece gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülke ve toplumların bir sorunu olmaktan çıkmakta, özellikle varsıl ya da gelişmiş olarak nitelendirilen ülkelerde farklı yoksullukları ve yoksunlukları karşılayan bir olgu hüviyetine bürünmektedir. Bu noktada literatüre 'underclass' olarak giren ve daha çok Amerika'da yoksulluğun davranışsal boyutunu ön planda tutan bir sınıf-altı yoksulluğun özellikle kentsel alanlarda yaygınlaştığı gözlemlenmektedir. Ayrıca Avrupa kökenli bir olgu olan ve kent çeperlerinde, banliyölerde özellikle göçmenlere ve yoksul sakinlere uygulanan 'sosyal dışlanma' konusu oldukça dikkat çekmektedir. Bu çekicilik ABD, AB ülkeleri ve Japonya gibi ileri endüstriyel toplumlarda yoksulluğun kentsel bölgelerdeki yansıma alanlarının ulaştığı problemlerden beslenmektedir.

Kronik yoksulluk batağına düşme riskinin farklı sebeplerden dolayı günümüzde kentsel bölgelerde yoğunlaşmakta olduğunu belirten Mingione (2013: 18)'ye göre, kentsel alanlarda ekonomik yoksulluğun akut, artan ve önlenemeyen sosyal dışlanma biçimlerine dönüşme potansiyeli oldukça fazladır. İstihdam ve demografik dönüşümler daha radikaldir ve insanların sürekli değişik açılardan savunmasız/kırılgan hale gelmesine yol açmaktadır. Toplumsal ilişkilerdeki tutarsızlıklar, heterojenlik ve anonimlik, akrabalık ve diğer dayanışma ağlarını güçsüzleştirmektedir. Devletin sunduğu yardım ve desteklerin gelişmiş olmasına karşın hızla değişen ve farklılaşan talepleri karşılayamaz hale gelmesinden dolayı finansal çöküntülerle fazlaca karşılaşabilmektedir. Bu yardımlar özellikle istihdam edilmeyen kesimlere yöneliktir. Ayrıca yaşam maliyetinin yüksek oluşu, barınacak yer bulma konusunda sıkıntıların artması ve tükettiklerini üretebilme yollarına ulaşmanın zorlaşması yoksullaşma sürecinin daha da hızlanmasına zemin hazırlamaktadır.

Varsıl dünyada kentsel yoksulluk, barınma açısından değerlendirildiğinde önemli verilere ulaşılmaktadır. Kuzey Amerika ve Avrupa'daki kentler, Harlem'in kahverengi taşlı evleri ve Dublin'in Georgians evleri gibi "köhne" konutlar ile Berlin'in *Mietskaserne*'leri gibi yoksul

kesimler için oluşturulan evler kentsel bölgelerde epey yaygın olduğu vurgulanmaktadır (Davis, 2010: 48).

Yine barınma seçenekleri arasında sokakta yaşama da yaygınlık göstermektedir. Los Angeles Birinci Dünyanın evsizler başkenti olarak değerlendirilmektedir. Los Angeles'te yaklaşık 100.000 evsiz insanın yaşadığı tahmin edilmekte ve bu sayıya kentin merkezindeki sokaklarda konaklayan veya park ve otoyol çevrelerinde kaçak yaşayan ve sayıları her geçen büyüyen ailelerde bu sayıya dâhil edilmektedir. Üçüncü dünyada *kaldırım sakini* sayısının en fazla olduğu kent ise Mumbai olduğu belirtilmektedir. (Davis, 2010: 53-54).

İleri endüstriyel bir ülke olan ABD, dünyanın gelir açısından en zengin ülkelerinden biri olmasına karşın işsizlik ve yoksulluk oranları noktasında da dikkat çekici bir konuma sahiptir. M. Harrington'un (1962) *Öteki Amerika: Amerika'da Yoksulluk* isimli eserinde bugünlerde varlığını etkili bir biçimde hissettiren yoksulluğun ABD kentlerindeki ilk işaretleri sunulmaktadır. Harrington'a göre, değişen piyasa ve çalışma şartlarıyla ilişkili olarak Amerikan kentlerinde bir *yeni yoksulluk* hali ortaya çıkmakta ve özellikle de temeli derinlerde olan sosyal güç ilişkileri, servet dağılımı ve kaynaklara erişim üzerindeki eşitsizliklerin yoksulluğu canlandıran etkenler olduğu vurgulanmaktadır (Aytaç, 2013: 71).

1950li yıllardan 1970'lere kadar, ABD'de yoksulluk, ekonomik patlamanın yaşanması ve ortalama gelirin artması olarak sürekli düşmektedir. Bu durum ülkedeki mutlak yoksulluğun toplamda giderilmesine yol açmakta, ancak 21. yüzyıl başlarında her 10 Amerikalıdan 1'i aşkın kişi yoksul kabul edilmekteydi. 1970li yıllardan itibaren Amerika'daki yoksulluk kentsel bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Latin Amerika'dan göçmen akınlarıyla birlikte nüfusun yapısı değişmeye başlamakta ve daha sonraki dönemde kentsel yoksulluk üç katına çıkmakta ve bu durum ilerleyen dönemlerde genişlemeye devam etmektedir. Şimdi Amerika'da yoksulluğun temel görünüşlerinden biri kentsel yoksulluktur. 1980 yılı itibariyle, Amerika'da kentsel yoksulların %70'ini siyahlar, %20'sini Latin Amerikalılar ve %10 beyazlar oluşturmaktaydı (Poverties.org, 2012).

Bu konuda W. Wilson (1999)'un Amerika'da kent-içi bölgelerde artan işsizlik ve azalan çalışma fırsatlarının etkilerine yoğunlaştığı "When Work Disappears: New Implications For Race And Urban Poverty In The Global Economy" isimli çalışmasında kentsel yaşam standartlarında yaşanan dramatik gerilemeleri etno-ırksal ilişki bağlamında ortaya çıkarmakta olan önemli bir soruna dikkat çekmektedir.

Wilson (2009) ABD'de, kent sakinlerinin çoğu işsiz, işten çıkarılmış ya da yaşamı süresince hiç çalışmamış yetişkinlerden oluşan yoksul, yalıtılmış mahallelerin oranında artış gözlemlendiğini ve bu tür bir işsiz yoksulluğun, önceki dönemlerden tümüyle bir karşıtlık içinde olduğunu belirtmektedir. ABD'de eskiden kentli siyah nüfusun büyük bir bölümü yoksul olmasına rağmen bir işe sahiplerdi. 1990'lar itibariyle büyük kentlerin kenar mahallerinde yaşamını idame ettiren yetişkinlerin çoğu düzenli bir işte çalışmamakta ve uzun süreli bir işsizlik tehdidi altında yaşamaktadırlar. Amerikan metropollerinde kent-içi semtlerde yaşayan işsiz yetişkinlerin oranı yüksektir. Bunun bir nedeni olarak ırk, ırka dayalı ayrımcılık ve dışlanma mekanizmaları olduğu kadar neoliberal, post-fordist krizlerin etkisiyle istihdam da yaşanan daralmalar, vasıfsız çalışana duyulan talebin düşmesi, ileri endüstriyel ülkelere yapılan ithalatın artması, istihdamın standartsızlaşması, getto ve banliyölerdeki mekânsal ayrışmanın derinleşmesi gibi faktörlerin de önemli bir etkisi söz konusudur (Akt. Aytaç, 2013: 73).

Çalışan yoksulların yaygınlaşmasının New York, Los Angeles gibi hizmet istihdamı rejiminin yoğun olarak işletildiği büyük finans merkezlerinde açık bir şekilde gözlemlenebileceğini vurgulayan Mingione (2013: 39) bu durumun özellikle kentsel bölgelerde yoksulluğun daha çok insanı kapsayacak hale gelmesine ve kentsel yoksulluğun yoğunlaşmasına katkı sağladığını ifade etmektedir.

1973'ten beri ABD ekonomisinin 2/3 büyümesine karşın eyaletler ve bölgeler arasındaki eşitsizlikler varlığını sürdürmektedir. Örneğin, Arkansas eyaletindeki yoksulluk oranları New Hampshire'den üç kat daha fazla olduğu bildirilmektedir. Ayrıca, büyük kentlerdeki mahalleler arasında da yoksul ve zengin olanlar arasındaki makas her geçen gün açılmakta ve bu kentsel bölgelere hemen sirayet edebilmektedir. Günümüzde ABD'de özellikle önemli bir sorun kaynağı olarak görülen, sayıları ve maruz kaldıkları olumsuzluklar (dışlanma, dezavantajlılık) işsiz yoksulları Amerikan metropollerinin üstesinden gelmekte zorlandıkları baş belası kronik bir durum olarak gözlenmesine yol açmaktadır (Aytaç, 2013: 72-73).

Küresel kentlerde zenginliğin hemen yanı başında büyük bir sefaletin hüküm sürmekte olduğunu belirten Giddens (2008: 978-979), Mike Davis'in Los Angeles üzerine yaptığı çalışmada kentin yoksullara karşı "bilinçli olarak sertleştirilmesi" olgusuna işaret ettiğini, bu durumun özellikle Los Angeles'in en yoksul ve marjinalleştirilmiş sakinleri için olabildiğince "çekilmez" bir hal aldığını vurgulamaktadır. Davis'e göre, otobüs duraklarındaki banklar insanlar üzerinde uyumasın diye fiçı biçiminde yapılmış, umumi tuvaletlerin sayısı bilinçli olarak azaltılmış ve yoksullar parklarda yatmasınlar diye birçok su fiskeyi kurulmuştur. Ayrıca derme çatma gecekonduların belediye tarafından düzenli aralıklarla yıkılması, sürekli hareket halinde bulunan bir "kentli bedevi" durumunu ortaya çıkarmıştır.

Sanayileşmiş ülkelerde giderek artan derecede metropol alanlarda görünür hale gelen ve yoğunlaşan yoksulluk ve sosyal dışlanma olgusu yapılan son çalışmalar ile desteklenmektedir. Bu durum, özellikle büyük endüstrilerde işgücünün zayıflaması, istihdamda hizmet sektörünün genişlemesi ve endüstrisizleşme vasıtasıyla açıklanmaktadır (Mingione ve Morlicchio, 1993: 413).

İleri endüstriyel toplumlarda işgücü piyasası içerisinde giderek artan bir oranda birey devamlı olarak formel işgücü pazarı dışında kalmaktadır. Bu mesleki yeterlilikleri ile beklentileri arasındaki örtüşmeme durumundan kaynaklanmaktadır. Şiddetli yoksulluk döngüleri sürekli bir mesleki vasıfsızlaşma eğilimine dayanmakta ve bu durum işgücü piyasasından tümüyle dışlanma ie bile sonuçlanabilmektedir. Sonuçta ilk fırsatta güvencesiz geçici işlerde istihdam edilen gerçek manada yoksul insanlar ortaya çıkar; ancak vasıflı çalışan sıfatını elde etmek son derece zorlaşmakta ve bu insanları akut bir sefalete sokmaktadır (Mingione, 2013: 35).

Son yıllarda yaşanan duruma bakıldığında "Yoksulluk: Avrupa'da 85 Milyon Yoksul" başlıklı haberde Avrupa'da yoksulluğun boyutlarının genişlemekte olduğu vurgulanmaktadır. Avrupa Birliği'nin istatistik kurumu Eurobarometre'nin raporu çarpıcı bir gerçeği gözler önüne serdiği ifade edilmektedir. Rapora göre, Avrupa'da yaklaşık 85 milyon yoksul bulunmaktadır. Eurobarometre 18-22 Mayıs tarihleri arasında 25.600 kişiyle telefon anketi gerçekleştirdiği ve 'Fakirleştiğinizi düşünüyor musunuz?' sorusuna evet diyenlerin oranı şöyle gerçekleşmektedir: Yunanistan % 85, Fransa % 83, Bulgaristan % 82, Romanya % 77, İtalya % 75. Danimarka % 55'le son sırada yer alırken, onu Hollanda ve İngiltere takip etmektedir. 500 milyon nüfuslu Avrupa Birliği'nde her 6 kişiden 1'i önümüzdeki 12 ay içinde işini kaybetmekten korkmaktadır. Neredeyse yarısı, işini kaybetmesi halinde 6 ay içinde istihdam edilemeyeceğini belirtmektedir. Raporun şok sonuçları bunlarla sınırlı kalmamakta ve 150 milyona yakın Avrupalı geride kalan 6 ayda sağlık ve çocuklarının bakım giderlerini karşılamada sıkıntılar yaşadığı belirtilmektedir (Euronews, 2010).

İleri sanayileşmiş bir ülke konumunda yer alan Almanya'da da durum iç açıcı gözükmemektedir. Yaşanan ekonomik krizlere paralel olarak güçlü bir ekonomik yapıya rağmen Almanya'da işsizlik, yoksulluk oranlarında önemli artışlar görülebilmektedir. Kamuoyuna sunulan *Yoksulluk Haritası* verilerinde bölgeler arası refah farklarının genişlediği ve Almanya'nın doğusunda özellikle yoksulluğun ciddi bir problem olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, "*Üçüncü Sınıf Almanya: Alt Kesimde Yaşam*" isimli bir incelemede zengin bir ülke olan Almanya'da artan yoksulluğu betimleme amaçlı farklı örnek olaylardan hareket edilmektedir: Tek başına çocuk büyüten anneler, bazı evlerdeki aç çocuklar, kendi dilini konuşan ucuz yerlerden alışveriş yapan yoksul yeni bir kesim ortaya çıkmaktadır. Yine Almanya'da 1,9 milyon çalışanın saat ücretinin 5

Euro’da az olduğu, hiçbir AB ülkesinde bu kadar çok insanın bu kadar ucuza çalıştırılmadığı ve bu kadar zenginlik içinde yoksulluğun kabul edilemez olduğu savunulmaktadır (Akt. Aytacı, 2013: 75).

Almanya’da 1990lı yıllarda yoksulluk %11 civarında olan yoksulluk bugün yaklaşık %15’tir. Almanya’da yaşayan insanların yaklaşık 11,5 milyonu yoksulluk sınırında veya altında yaşamakta ve Almanya’daki yoksulların çoğu işsiz ve yarısından fazlası yardım programlarından faydalanmaktadır. Almanya’da görülen yoksulluk giderek artan toplumsal eşitsizliğin bir göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir. Madalyonun iki tarafı var, çünkü zenginliğin olmadığı bir yoksulluk düşünmek anlamsız kabul edilmektedir. Almanya’da insanlar fakirleştikçe, zenginlik daha az elde toplanmaktadır. Makroekonomi ve Konjonktür Araştırmaları Enstitüsü, Alman nüfusunun yoksulluk riski taşıyan kesimlerinin 2000 ile 2006 yılları arasında %18,9 dan %25,4’e çıktığını ve aynı zaman zarfı içerisinde yüksek gelire sahip insanların da oranının %18,8’den %20,5’e çıktığı bildirilmektedir (Hartmann, 2014: 19-21).

Birinci dünyanın her bir metropolünde, bir veya daha fazla kentinde, bölgesinde ya da toplu konut alanlarında ortaya çıkan mekânsal yoğunlaşmalar, halk tarafından şiddetin, ahlaksızlığın ve ihmalkârlığın sıradan şeyler olduğu, kentsel cehennem çukurları olarak bilinmekte ve bu şekilde kabul görmektedir. Tüm kötülüklerin ve tehlikelerin kaynağı olarak benimsenen ve suçlanan bu tür alanların kentleri böldüğü ve önemli derecede toplumsal anomalilere sebebiyet verdiğine yönelik güçlü bir inanç vardır. Fransa’nın Toulouse kentindeki Les Minguettes ve La Courneuve veya Mirail Toplu konutları; Birleşik Devletlerde Los Angeles’ın merkezi güneyi, Bronx ve Chicago’daki Cabrini Green Projesi; Almanya’da Berlin-Neuklön, İngiltere’de Liverpool’daki Toxteth bölgesi, Bristol’deki Saint Paul veya Newcastle kentindeki Meadow Well; Hollanda’da Amsterdam kentindeki Bijlmer ve Westlijke Tuinsteden, İskandinav ülkeleri gibi (Wacquant, 2013: 127) gelişmiş toplumlarda bölgesel damgalanma alanları her geçen gün genişlemektedir.

Wacquant (2010) ‘Kent Paryaları’ olarak kavramsallaştırdığı ve özellikle ileri endüstriyel toplumlardan seçilmiş kentlerde yaşanan mekânsal yoğunlaşma, gettolaşma, periferileşme, dışlanma, marjinalleştirme, suçlaştırma, yoksullaştırma süreçlerini geniş bir perspektiften ele almaktadır. Ona göre, ABD’ de 1950lerin “komünal gettosundan” 1990ların “hipergettosuna” doğru bir dönüşüm yaşanmakta ve bu durum kent merkezlerinde tehlikenin, riskin giderek yayılmasına zemin hazırlamaktadır. Chicago Güney Yakası’nın Woodlawn Mahallesi yaşanan fiziki çürümenin ve tehlike sirenlerinin net bir şekilde anlaşıldığı yerlerden biridir. İkinci dünya savaşından sonrası dönemde cazibe merkezi haline gelen bu alan 1970li yıllardan itibaren gerilemeye, yoksullaşmaya başlamıştır. Fakat yüzyıl sonu gettosundaki günlük hayata dair öne çıkan en zalim olgu, sokaklara nüfuz eden *yoğun güvensizlik duygusu ve fiziksel tehlikenin yaygınlığıdır*. Sadece 1980-85 yılları arasında Chicago polisine bildirilen şiddet suçlarının sayısı dört kat artmış ve her 1000 kent sakinine 1300 saldırı oranına ulaşmıştır (Wacquant, 2010: 65-69).

Fransa’da kentsel yoksulluğun daha çok *sosyal dışlanma* (social exclusion) söylemi merkezinden işletildiğini belirten Silver (1996: 106)’e göre, Birleşik Devletlerde ve İngiltere’de ise kentsel yoksulluk daha çok *sınıf-altı* (underclass) kavramı çerçevesinde ele alınmaktadır. Kentsel yoksulluk konusunda hâkim söylemlerin oluşumunun siyaset kurumu üzerinden işletildiği belirtilmektedir. Günümüzde yaşananlara paralel olarak toplumlar nezdinde yaşanan kentsel yoksulluk bağlantılı olguların girift hale geldiği, küreselleşme sürecinin bir sonucu olarak benzer süreçlerin eş anlaşılabildiği vurgulanmaktadır.

İngiltere’de kentsel yoksulluk açısından sınıf-altı; çalışan nüfus içinde gelir açısından en düşük konumdan kaynaklanan “dezavantajlılık”, yaşam boyu ve nesiller arası yaşam memnuniyetindeki düşüşteki “süreklilik”, istihdam ve kültürel açıdan diğer gruplarla “ayrışabilirlik” ve düzenli işgücü ve yaşama katılım yetersizliğinin yol açtığı kültürel engeller etrafında şekillendiği ifade edilmektedir. İngiltere bağlamında sınıf-altının kullanışlı göstergeleri olarak uzun dönemli işsizlik, fahişelik ve gelenek, göreneklere aykırı/sıradışı ailelerin varlığı gösterilmektedir (Aytacı, 2013: 77-78).

Fransa’da ise toplumsal ve mekânsal marjinalleşmenin, dışlamanın, damgalamanın kısacasında yer alan dönüşen ve ayrıştırılan kesimlere yönelik, özellikle “yeni dönem yoksulları”, “kenar mahalleliler”, sınıfaltı”, “banliyöülü gençler”, “ayaktakımları” veya “magandalar” ve son yıllarda Fransız siyasal tartışmalarında yüceltilen *siz* üçlemesi, yani ev-siz, iş-siz, kimlik-siz göçmenler, gibi yaftalamaların yaygınlaşması, yeniden yapılandırılan toplumsal ve kentsel alanların kenar ve çatlaklarına dönük sembolik düzensizliğin acıklı tarafını çok iyi nitelendirmektedir (Wacquant, 2013: 134-135).

Almanya’daki kentsel yoksulluğu analiz edebilmek amacıyla Stuttgart ve Berlin’de yaşanmakta olan yoksulluğun karşılaştırmalı bir örneğini sunan Haussermann ve Kazepov (1996: 365)’a göre, ekonomik performanstaki bölgesel farklılıklara, işgücü piyasası politikalarına bağlı olarak kentsel yoksulluk profilleri de çoğullaşmaktadır. Yoksulluğun mekânsal yoğunlaşma/ayırışma noktasında Stuttgart yoksulluğun nispeten küçük adacıklar şeklinde gelişimine tanıklık ederken Berlin’de kamu bütçesi krizleri ve işsizlik kaynaklı yoksulluğun mekânsal bir yoğunlaşma gösterdiği belirtilmektedir. Özellikle Berlin göçlerle birlikte sosyal polarizasyonun giderek büyüdüğü kentsel alan olarak gözlemlenmektedir.

ABD için belirleyici olan ekonomik bölünme ve toplumsal dışlanma eğilimleri, ırk, etnisite ve göç sorunlarıyla mücadele etme zorunda olan hem İngiltere hem de Batı Avrupa’daki farklı ülkeler için de geçerlidir. Londra, Manchester, Rotterdam, Frankfurt, Paris ve Napoli gibi kentlerde önemli derecede ekonomik anlamda yoksullaşan ve bununla nitelenen mahalleler söz konusudur. Örneğin Hamburg, ortalama bireysel gelir açısından Avrupa’daki en zengin, Almanya’da milyonerlerin en fazla olduğu bir kent olmasına karşın, aynı zamanda sosyal güvenlik yardımı alan ve işsiz insanların oranının en yüksek olduğu bir şehir olarak da değerlendirilebilmektedir (Aytaç, 2013: 80).

21.yüzyılda kentsel yoksulluk açısından gelişmiş batı toplumlarında ortaya çıkan marjinalleştirme süreçleri üzerine yoğunlaşan Wacquant (2010) ileri endüstriyel ülkelerin ekonomik kalkınma hareketlerine paralellik arz edecek derecede ileri bir marjinallik durumunu yaşamakta olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle ABD’de metropol alanlarda görülen gettolaşma ve Fransa’daki banliyöleşme eğilimleri temelinde ücretli emekte yaşanan güvencesizleşmenin yaygınlaşması, mekânsal sabitliğin ve yaftalamanın varlığı, sosyal devletin geri çekilmesi, ücretli emeğin toplumsal anlamının kaybolması yeni dönemde kentsel yoksulluk açısından ciddi sorunlara kaynaklık edebilmektedir. Yine son dönemlerde ABD’ de evsiz (homeless) nüfus oranlarında ciddi artışların yaşandığı değerlendirilmektedir. Örneğin, Evsizler Koalisyonu Kurumu tarafından yayınlanan son rapora göre, New York City genelindeki barınma evlerinde kalan kişi sayısı, Ocak 2013’te 50 bin 135 iken Ocak 2014’de yüzde 7 artarak 53 bin 615 olduğu; New York barınma evlerinde kalan çocuk sayısı geçen yıla göre %8 artarak 22 bin 717 olduğu ifade edilmektedir. Şehrin barınma evlerine çocuklarıyla birlikte gelen ailelerin sayısı ise en çok Brookly’de arttığı ve 2012 yılında 3 bin 207 evsiz aile varken bu rakam 2013’te %13 oranında artarak 3 bin 620’ye ulaştığı bildirilmektedir (turkishlifeneews.us, 2015).

Japon kentlerindeki kentsel politika, ayrımcılık ve yoksulluk üzerine yoğunlaşan ve bunu Osaka kenti özelinde inceleyen Mizuuchi (2003: 28)’ye göre, kapitalist kentsel kalkınma açısından önemli bir yere sahip bu kentte sosyal ve kentsel sorunlar kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Özellikle evsizlik Japonya’da önemli bir sorun olarak yaygınlaşmaktadır. Osaka şehrinde park etrafında, otoyol altlarında, nehir kenarlarında yaşayan insanların sayısında hızlı artışlar yaşanmaktadır. Bu durum özellikle küresel bir kentte ekonomik refahın kırılğan bir yapısından kaynaklanmaktadır.

Ayrıca Japonya’da 2011 yılında yaşanan 9 şiddetindeki deprem ve sonrasındaki tsunami felaketi ekonomik anlamda ciddi krizlere sebebiyet vermektedir. Kentsel bölgeler başta olmak üzere önemli bir nüfus oranı yoksulluk, evsizlik sorunuyla karşı karşıyadır. Diğer yandan yaşlı nüfusun geniş yapısı yoksulluğun rengini grileştirmektedir. Ekonomik krizler ve toparlanma amacıyla kapitalist neo-liberal uygulamaların hayata geçirilmesi işsizlik sorununu da

şiddetlendirmektedir. Özellikle genç nüfus içerisinde işsizlik oranları artmaktadır. İşsizliğe ek olarak güvencesiz çalışma anlayışı iş hayatında güvencesizliği, belirsizliği, riski beslemekte ve kentsel yoksulluğun derinleşmesine yol açabilmektedir.

Post-Fordist yeniden yapılanma da Üçüncü İtalya gerçeği bağlamında düşünüldüğünde Avrupa Birliği üyesi olan İtalya kentsel yoksulluk açısından sembolik bir değere sahiptir. Özellikle gelişme açısından çelişkiler yaşayan bir ülke olan İtalya'da yoksulluk ülkenin güney kesiminde yoğunlaşmakta ve kentsel yoksulluk gerçeği ülkenin hem güneyinde hem de kuzeyinde aşırı farklılaşma gösterebilmektedir. Kuzeyde yoksulluk daha dağınık ve bireysel bir görünüm arz ederken güneyde gerek kentsel bölgelerin yoksul iç kesimlerinde gerekse kenar mahallelerde yaşam şartlarının kötüleşmesi çerçevesinde izole bir hayat sürdürmek zorunda olan geniş aileler söz konusudur (Mingione, 2013: 31).

2008 Ekonomik krizinden sonra başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere birçok ülke ve toplum kentleri yoksulluğun, işsizliğin, güvencesizliğin, köprü altlarında, barakalarda yatan, çöpten beslenenlerin, kötü alışkanlıklara bağlananların, isyan olaylarının, milliyetçi söylemlerin ortak mekânı haline gelmektedir.

İleri endüstriyel dünyada gelişmişliğin bir yan çıktısı/etkisi olarak değerlendirilebilecek ve özellikle kentsel bölgeleri mesken edinen yoksulluk başta olmak üzere dışlama, marjinalleştirme, şiddet olayları, suçlaştırma, yaftalama, evsizlik, uyuşturucu ve madde bağımlılığı gibi sosyo-ekonomik, politik problemler sürdürülebilir bir kalkınma ve yaşanabilir bir dünyanın oluşturulmasında ciddi sorunlar olarak gözükmektedir.

SONUÇ

Yer kürede son 20 – 30 yıllık zaman diliminde öncekilerine nazaran eşi görülmedik hızda bir değişim/dönüşüm yaşanmaktadır. Ortaya çıkan dönüşümler bir yandan sosyo-ekonomik, politik hayatta önemli gelişmelere imkân sağlarken diğer yandan toplumsal bölünmelerin derinleşmesine yol açabilmektedir. Kapitalizmin yeni dönemde sosyo-ekonomik yeniden yapılanma çabaları bağlamında ortaya çıkan neo-liberal uygulamaların nüfuz alanını genişletmesi ve refah devleti uygulamalarının zayıflaması toplumsal yaşamda önemli sorunlara kaynaklık etmektedir. Küresel yoksulluğun yaygınlaşmasını hızlandıran tüm enstrümanlarıyla birlikte kapitalist gelişme anlayışı kentsel bölgeler başta olmak üzere var olan kutuplaşmaları daha da derinleştirdiği görülebilmektedir.

Kentsel yoksulluk günümüz toplumlarında küreselleşme, göç, işsizlik, savaşlar vb. nedenlerden ötürü dünya genelinde yaygınlaşmaktadır. Bu süreçte, küresel dünyanın kentsel bölgeleri toplumsal, siyasal ve iktisadi açılardan zengin-yoksul polarizasyonunun adeta arenasına dönüşmektedir. Özellikle sanayi üretimi, teknoloji ve bilgi bakımından muazzam seviyelerde gelişmeler kaydeden ileri endüstriyel toplumların kentsel bölgeleri bir yandan üretim komplekslerinin, yüksek katlı bina ve işyerlerinin, sürekli bir sirkülasyonun ve aşırı tüketimin, reklam bilbordlarıyla geceyi aydınlatan ve gece mefhumun olmadığı yanılığısı uyandıran sokaklara, eğlence ve alış-veriş merkezleri, şaşıalı bir yaşama ev sahipliği yaparken aynı zamanda sokakta, köprü altlarında yaşayan ve çöplerden beslenen, dilenen insanların; yoksul, dışlanmış, marjinalleştirilmiş, mekânsal anlamda damgalanmış, derme çatma konutlarda yaşayan insanların; işsiz, güvencesiz işlerde çalışmak zorunda bırakılmış, bir gün aç bir gün tok yaşamaya mahkûm edilmiş insanların; hayırsever birey ya da devlet yardımlarının yolunu gözleyen insanların ortak mekânı haline gelmektedir.

Artık kentsel yoksulluk, başta metropoliten alanlar olmak üzere küresel bir karakter sergilemektedir. Kentsel yoksulluk ile mücadele noktasında küresel yönetim ve işbirliği elzem bir durum olarak değerlendirilmelidir. Kentsel yoksulluğun yayılcı siyasetine karşılık hükümetler küresel yapılanma temelli dönüşümleri dikkatle takip ederek geleneksel, kültürel, toplumsal dinamiklerin önemini yadsımamalıdır. Diğer yandan artan eşitsizliğe, adaletsizliğe yönelik denetim

ve yeniden dağıtım mekanizmalarının ortak bir payda çerçevesinde yeniden değerlendirilmesi gerekliliği gözden kaçırılmamalıdır.

KAYNAKLAR

Aytaç, Ömer (2013) “Yoksulluk, Kentsel Sınıf Altı Ve Sosyal Dışlanma: Modern Kentlerde Sınıfsal/Mekânsal Yarılma Ve Suçlaştırılma Mekanizmaları”, İç. Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek, Ed. Ömer Aytaç Ve Süleyman İlhan, Birleşik Yay. Ankara, Ss: 65-124.

Ala, Melahat (2009) “Yoksulluk Ve Küresel Çözumsuzlük” Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji Ve Politika Dergisi, (E-Dergi), [Http://www.Paradoks.Org](http://www.Paradoks.Org), Issn 1305-7979, Yıl:5 Sayı:2 (Temmuz) , Ss:1-8.

Alada, Adalet B. - Usta Sayıta, Sevgi - Temelli, Sezai (2002), “ Küreselleşme, Yoksulluk Ve Şiddet Bağlamında Sokak Çocukları ” Yoksulluk, Şiddet Ve İnsan Hakları, (Editör: Yasemin Özdek), Todea Yayınları,(Mayıs 2002). Ss: 235-269.

Bıçkı, Doğan, (2005), “Kentsel Yoksulluğun Yapısal Faktörlerle Analizi: Ekonomik Ve Politik Yapının Yeniden Örgütlenmesi; Karşılaştırmalı Bir Analiz”, “İş, Güç” Endüstri İlişkileri Ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt:7 Sayı:1.

Çiğdem, Ahmet (2007) “Yoksulluk Ve Dinsellik”, İç. Yoksulluk Halleri, Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri, Ed. Necmi Erdoğan, İstanbul: Demokrasi Kitaplığı Yayınevi, Ss: 203-247.

Davis, Mike (2010), Gecekondu Gezegeni, (Çev. Gürol Koca), Metis Yay. İstanbul.

Ersoy, Melih Ve Şengül, Tarık (2002), Kente Göç Ve Diyarbakır, ODTÜ Kentsel Politika Planlaması Ve Yerel Yönetimler ABD Yay. No: 6, Ankara.

Eş, Muharrem - Güloğlu, Tuncay. (2007), “Bilgi Toplumuna Geçişte Kentleşme Ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği, [Www.Bilgiyönetimi.Org](http://www.Bilgiyönetimi.Org) (Erişim: 06.02.2009).

Giddens, Anthony (2000), Sosyoloji, (Yay. Haz. Hüseyin Özel ve Cemal Güzel), Ayraç Yay. Ankara.

Giddens, Anthony (2008), Sosyoloji, (Yay.Haz. Cemal Güzel), Kırmızı Yay. İstanbul.

Harvey, David (2003), Sosyal Adalet Ve Şehir, İstanbul: Metis Yayınları.

Hartmann, Kathrin (2014), Küresel Çarkın Dışında Kalanlar, (Çev. Etem Levent Bakaç), Ayrıntı Yay. İstanbul.

Haussermann, Hartmut ve Kazepov, Yuri (1996) “Urban Poverty in Germany: A Comparative Analysis of the Profile of the Poor in Stuttgart and Berlin”, iç. The New Urban Poverty And The Underclass: A Reader (Edt. Enzo Mingione), Blackwell Publishers, Cambridge-Massachusetts, Usa, pp.343-369.

İşık, Oğuz – Pınarcıoğlu, Melih M. (2005), “Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği”, İstanbul: İletişim Yayınları, 5.Baskı.

İlhan, Süleyman (2012), “Küreselleşme Ve Yoksulluk: Çok Uluslu Şirketlerin Ağır Faturası”, e-Journal of New World Sciences Academy, 2012, Volume: 7, Number: 3, pp: 235-243.

Mingione, Enzo ve Morlicchio, Enrica (1993) “New Forms of Urban Poverty in Italy: Risk Path Models in the North and South”, International Journal of Urban and Regional Research Volume 17, Issue 3, September, pp.413–427.

Mingione, Enzo (1996), “Urban Poverty İn The Advanced Industrial World: Concepts, Analysis And Debates” iç. The New Urban Poverty And The Underclass: A Reader (Edt. Enzo Mingione), Blackwell Publishers, Cambridge-Massachusetts, Usa, pp.3-40.

Mingione, Enzo (2013), “İleri Endüstriyel Dünya’da Kentsel Yoksulluk: Kavramlar, Analizler Ve Tartışmalar” Çev. Süleyman İlhan, İç. Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek, Ed. Ömer Aytaç Ve Süleyman İlhan, Birleşik Yay. Ankara, Ss: 3-62.

Mizuuchi, Toshio (2003), “The Historical Transformation of Poverty, Discrimination, and Urban Policy in Japanese City: The Case of Osaka” iç. T. Mizuuchi ed., Representing Local Places and Raising Voices from Below, Osaka City University, pp.12-30.

Özcan, Ayşe - Karakılçık, Yusuf. (2007), “Kent Yoksulluğunun Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Hareketleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, Iv. Uluslar Arası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı “Küresel Yoksulluk”, Çanakkale: 18 Mart Üni. Biga İ.İ.B.F. Yayınları.

Ocak, Ersan (1996) “Kentin Değişen Anlamı”, Birikim Dergisi, No: 86-87, Ss: 32-41.

Poverties.org (2012) “Poverty in America: The United States”, [http://www.poverties.org/poverty-in-america.html#gallery\[pageGallery\]/1/](http://www.poverties.org/poverty-in-america.html#gallery[pageGallery]/1/)

Selamoğlu, Ahmet (2000) “Yoğunlaşan Sosyal Sorunlarıyla Küreselleşme”, Küreselleşmenin İnsani Yüzü, (Der: Veysel Bozkurt), Alfa Yay. , İstanbul.

Silver, Hilary (1996), “Culture, Politics and National Discourses of the New Urban Poverty”, iç. The New Urban Poverty And The Underclass: A Reader (Edt. Enzo Mingione), Blackwell Publishers, Cambridge-Massachusetts, Usa, pp.105-138.

Wacquant, Loic, (2010) Kent Paryaları: İleri Marjinalliğin Karşılaştırılmalı Sosyolojisi, Çev. Mehmet Doğan, Boğaziçi Üni. Yay. İstanbul.

Wacquant, Loic (2013), “İleri Marjinallik Çağında Bölgesel Damgalama”, (Çev. Celalettin Yanık), İç. Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek, Ed. Ömer Aytaç Ve Süleyman İlhan, Birleşik Yay. Ankara, ss: 125-142.

Wilson, William Julius(1999), “When Work Disappears: New İmplications For Race And Urban Poverty İn The Global Economy”, Ethnic and Racial Studies, 22: 3, pp:479-499.

Yılmaz, Mevlüt (2012), “Küreselleşme ve Kentsel Yoksulluk: Sosyolojik Bir Perspektif”, İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi IV, ss: 257-287.

<http://tr.euronews.net/2010/06/22/avrupa-da-85-milyon-yoksul/> “Yoksulluk: Avrupa’da 85 milyon Yoksul” başlıklı haber. (4.06.2010).

<http://turkishlifeneews.us/index.php/amerika/new-york-city/new-york/item/6194>,”Türk Akademisyenden Amerika'daki Evsizlere Destek” başlıklı haber. (10.02. 2015).

